

7194

800

1
120
Kam

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

روابط خارجی دولت حفصیان

روابط حفصیان با پرتغال و اسپانیا، غرناطه، بنی زیان، با
آراگون، با بنی مرین، قشتاله، فرانسه، شرفای مکه، بنی
زیان، خلافت عثمانی، مالیک، جمهوری ونیز، فلورانس، پیزا

دکتر محمد رضا شهیدی پالک

۱۳۴۱	شہیدی پاک، محمد رضا، ۱۳۴۱	ناشر
روابط خارجی دولت حفصیان	محمد رضا شہیدی پاک	و نام پدیدآور
۱۳۹۷	قم: سرای کتاب، ۱۳۹۷	مکان نشر
۱۴۵		صفحات ظاهری
۹۷۸-۶۰۰-۹۸۸۰-۳۷۰۹		شاب
فیبا		بیت فهرست نویسی
حفصیان تاریخ		موضوع
روابط بین الملل		موضوع
۱۳۹۱	۹ تیر ۱۳۹۱	تاریخ نگاره
۹۶۱۱۰۳		تاریخ دیوین
۵۱۹۵۰۳۶		شاب

انشارات سرای کتاب

تلفن: ۰۹۱۰۷۷۱۷۱۸۷

شناسنامه:

عنوان کتاب: روابط خارجی دولت حفصیان

مولف: محمد رضا شہیدی پاک

ناشر: سرای کتاب

تیراژ: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۷

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

همه حقوق مادی و معنوی متعلق به مولف است

فهرست مطالب:

پیشگفتار : حفصیان بنیانگذار روابط و حقوق بین الملل در استانه رنسانس :	۱۲
مقدمه : تاریخ و جغرافیای دولت حفصیان :	۱۵
باب اول : تاریخ سیاسی سلسله حفصیان :	۱۵
فصل اول : سیمای اجمالی دولت حفصیان (۶۲۵هـ- ۹۸۳هـ - ۱۵۷۴م- ۱۲۲۹م):	
حفصیان وارث امپراطوری موحدان :	۱۵
فصل دوم : خاستگاه و نیای حفصیان :	۱۷
فصل سوم : انعقاد خلافت حفصیان در مرز با اروپا :	۱۸
فصل چهارم : زمینه و علل سقوط دولت حفصیان :	۲۱
باب دوم : محدوده جغرافیایی حفصیان (۶۲۵-۹۸۳):	۲۴
فصل اول : افریقیه محدوده جغرافیایی سلطنت حفصیان :	۲۴
فصل دوم: وجه اهمیت جهانی و منطقه ای افریقیه در روابط بین دول در مدیترانه	
غربی :	۲۶
بخش اول: نگاهی اجمالی به روابط خارجی دولت حفصی: محدوده گسترده روابط	
دیپلماتیک حفصیان :	۲۹
باب اول: سقوط اندلس و پیدایش دولت های جدید در مدیترانه غربی و اندلس : ۲۹	
باب دوم: تونس پایتخت حفصیان و نزدیکی مرز های اروپا:	۳۱

فصل اول: روابط خارجی ابوزکریا حفصی بنیانگذار حفصیان :	۳۱
فصل دوم : خلافت محمد بن یحیی المستنصر بالله (۶۴۷هـ - ۶۷۵هـ)	۳۳
قسم اول : مستنصر و قطب قدرت در جهان اسلام :	۳۳
قسم دوم : مستنصر پیروز جنگ های کلاسیک صلیبی : شکست اروپا در جنگ صلیبی هشتم :	۳۵
باب سوم: پراکندگی دول اسلامی در غرب اسلامی :	۳۹
باب چهارم : شکل گیری چندین دولت در اروپا در برابر جهان اسلام	۴۱
باب پنجم : تأسیس سفارت خانه ها و کنسول گی های اروپا در تونس : تونس قطب رابطه با اروپا :	۴۳
باب ششم : دسته بندی روابط خارجی حفصیان :	۴۶
بخش دوم : روابط دولت حفصی با دولت های اسلامی :	۴۹
باب اول : روابط دولت حفصی با دولت بنی مرین : از به رسمیت شناختن خلافت تا تقسیم سرزمین ان ها :	۴۹
فصل اول: بیعت با خلیفه حفصی به عنوان خلیفه جهان اسلام : انتقال خلافت از بغداد به تونس :	۴۹
فصل دوم : ازدواج های سیاسی بین مرینی ها و حفصی ها :	۵۱
فصل سوم : تقسیم دولت حفصیان بوسیله ابوالحسن مرینی :	۵۲
فصل چهارم : سومین دوره روابط حفصیان و بنی مرینی در دوره قدرت حفصیان :	۵۳
فصل پنجم : روابط فرهنگی دولت حفصی با بنی مرین :	۵۵
باب دوم: روابط حفصیان با مصر :	۵۸
فصل اول : روابط با دولت ابوبی مصر :	۵۸
فصل دوم: مصر و و مواضع ممالیک در انتقال خلافت از بغداد به تونس :	۵۹
فصل سوم : ملاقات هیئت مصری به سرپرستی ابن خلدون در شام با تیمور : ...	۶۰

فصل چهارم : ملاقات هیئت تونس‌ی ابوالعباس حفصی با سلطان برقوق :	۶۱
فصل پنجم : روابط مصر مملوک و تونس حفصی در مسئله حج :	۶۱
فصل ششم : روابط دو ستانه مصر تونس مکه در ایام عثمان حفصی :	۶۲
باب سوم : روابط دولت حفصی با دولت بنی عبدالوادی :	۶۴
فصل اول : دولت زبانی بین اسپانیا و قشتاله :	۶۴
فصل دوم : تلمسان بین حفصیان و بنی مرین :	۶۵
فصل سوم : بنی عبد الواد و سقوط حفصیان :	۶۵
باب چهارم : روابط دولت حفصی با امارت غرناطه :	۶۹
باب پنجم : روابط دولت حفصیان با حجاز : شرفای مکه و اعلامیه مشروعیت حفصیان :	۷۳
فصل اول : شکوه رجب تونس‌ی در عهد حفصیان :	۷۳
فصل دوم : رایزنی ابن سبعین در مکه برای اعلام و تامی مشروعیت خلافت حفصیان از مکه :	۷۳
باب ششم : روابط دولت حفصیان با اندلس :	۷۶
فصل اول : تاسیس دولت حفصیان بوسیله مهاجران اندلسی :	۷۶
فصل دوم : استمداد اندلس در حال سقوط از دولت حفصیان : قصیده سینه ابن ابار شاعر شیعی در طلب نجات از بنیانگزار حفصیان :	۷۷
قسم اول : قصیده سینه ابن ابار شاعر شیعه خطاب به نخستین خلیفه دولت حفصیان برای نجات اندلس (ابن ابار، ۱۹۸۵، ص ۳۳ و ۴۰) :	۷۸
فصل سوم : کمک مالی و نظامی و معنوی حفصیان از بلنسیه در حال سقوط :	۸۲
فصل چهارم : اصل ثابت حاکم بر سیاست خارجی دولت حفصی در قبال اندلس :	۸۳
فصل پنجم : روابط اندلس و دولت حفصیان در ادوار پایانی دولت حفصیان :	۸۳
باب هفتم : روابط دو ستانه دولت حفصیان با دولت عثمانی :	۸۶

فصل اول : ظهور دولت عثمانی مقارن حفصیان در موازنه قدرت در مدیترانه غربی	۸۶
فصل دوم : بهم خوردن موازنه قدرت مدیترانه غربی پایان خلافت حفصیان :	۸۸
فصل سوم : شکست اروپا در برابر خلافت عثمانی و سقوط دولت حفصی :	۸۹
بخش سوم : روابط دولت حفصی با دولت های مسیحی :	۹۲
باب اول : محورهای اساسی اهداف دولت آراگون در روابطه دولت حفصی :	۹۲
فصل اول : حمایت از شورشیان و قدرت طلبان در تونس : کودتا های ی اراگونی در تونس و پیمان امنیتی با حفصیان :	۹۲
قسم اول : سقوط خلیفه حفصی واثق و روی کار آمدن ابی اسحق در سال (۶۷۸هـ - ۶۸۱هـ) با کمک نظامی آراگون :	۹۲
قسم دوم : حمایت از شورش ابن الوزير در قسطنطینه : (العروسی ، ۱۹۸۶ ، ص ۲۴۲ ; ابن خلدون ۱۹۹۹ ، ج ۱۲ ، ص ۶۸۵ ، ۶۸۶)	۹۳
قسم سوم : حمایت از آخرین بازمانده موحدین :	۹۴
فصل دوم : تصرف جزایر و ناامنی در سواحل افریقیه بوسیله دول مسیحی اسپانیا و اروپا :	۹۴
فصل سوم : انعقاد پیمان به نفع دولت آراگون و تأمین منافع مسیحیت :	۹۶
قسم اول : کلیسا سازی و تبلیغ مسیحیت و ارسال مبلغ به تونس :	۹۷
قسم دوم : ساخت تاسیسات نظامی در تونس و تأمین مشروعیت حضور نظامی در خاک افریقیه :	۹۸
قسم سوم : تأمین امتیازات بازرگانی و منافع تجاری آراگون در مدیترانه :	۹۹
قسم چهارم : دخالت در روابط دولت حفصی با دول اسلامی : غرناطه، بنی مرین و بنی زیان :	۹۹
فصل چهارم : آراگون و تقسیم دولت حفصی :	۱۰۰

فصل پنجم : آراگون و وحدت دولت حفصی :	۱۰۲
قسم اول : روابط متغیر حفصی - آراگونی :	۱۰۲
قسم دوم: تاثیر اشغال تونس بوسیله ابوالحسن مرینی بر روابط با حفصیان :	۱۰۳
قسم سوم: آراگون و تسلط بر مدیترانه غربی :	۱۰۳
باب دوم : روابط دولت حفصی با جمهوری های ایتالیا :	۱۰۶
فصل اول : سقوط موحدین و توسعه روابط دیپلماتیک ایتالیا در مدیترانه :	۱۰۶
فصل دوم: روابط ابوزکریا (۶۲۶هـ - ۶۴۶هـ) بنیانگزار دولت حفصیان با جمهوری های ایتالیا :	۱۰۷
فصل سوم: روابط المستنصر بالله اول با جمهوری های ایتالیا :	۱۰۸
فصل چهارم : روابط ابوعصیده و ابویحیی ابی بکر با جمهوری های ایتالیا :	۱۱۰
فصل پنجم : سوء استفاده جمهوری های ایتالیا از تقسیم دولت حفصی :	۱۱۰
فصل ششم : دولت فرانسه و قرارداد جمهوری های ایتالیا در جنگ با حفصیان :	۱۱۱
فصل هفتم : دوره قدرت حفصیان و جمهوری های ایتالیا: دوره ابوالعباس حفصی:	
	۱۱۲
فصل هشتم : روابط جمهوری های ایتالیا با دولت حفصیان در دوره سلطان ابوفارس :	۱۱۳
فصل نهم : آخرین دور روابط دولت حفصیان با جمهوری های ایتالیا از عصر سلطان عثمان حفصی :	۱۱۵
باب سوم : روابط دولت حفصی با پرووانس (Pro vans.):	۱۱۸
فصل اول : پروانس قطب تجارت ابریشم و کالای شرقی :	۱۱۸
باب چهارم: روابط دولت حفصی با فرانسه :	۱۱۹
فصل اول : لویی هشتم پرچمدار صلیبی : شکست صلیبی هشتم :	۱۱۹
فصل دوم: فرانسه عصر لویی ۱۱ و هم پیمانی با حفصیان و جمهوری های ایتالیا و عثمانی در مدیترانه :	۱۲۰

- باب پنجم: روابط دولت حفصی با جمهوری فلورانس: ۱۲۲
- فصل اول: توسعه حقوق تجارت دریایی در عصر حفصیان: ۱۲۲
- فصل دوم: تأسیس خطوط دریایی از تونس به سراسر مدیترانه و تدوین حقوق دریا
ها: ۱۲۳
- باب ششم: روابط دولت حفصی با سیسیل (صقلیه): ۱۲۵
- فصل اول: سیسیل مرکز ثقل تجارت حفصیان در مکتدیرانه: ۱۲۵
- فصل دوم: صقلیه و الضریة التونسية: ۱۲۶
- فصل سوم: صقلیه در رقابت حفصیان و دول اروپایی: ۱۲۶
- فصل چهارم: دخالت سیسیل در امور داخلی دولت حفصیان: ۱۲۸
- باب هفتم: روابط دولت حفصی با دولت مسیحی قشتاله: ((Castilles) ۱۳۰
- باب هشتم: روابط حفصیان با اسپانیا و پرتغال: ۱۳۱
- فصل اول: مثلث صلیبی: پرتغال، قشتاله، آراگون: ۱۳۱
- فصل دوم: عملیات گسترده اسپانیا در سایه حمایت قشتاله و پرتغال وسقوط
حفصیان: اتحاد صلیبی پرتغال، اسپانیا: ۱۳۲
- فصل سوم: سقوط دولت حفصی در قالب روابط خارجی: مقاومت خونین مردم
تونس ۱۳۴
- قسم اول: دولت اسپانیا و اندیشه استعماری تقسیم جهان: ۱۳۵
- قسم دوم: ظهور دولت پرتغال در اندلس و تهدید منافع حفصیان در مدیترانه
بوسیله پرتغال: ۱۳۶
- قسم سوم روابط دولت حفصیان با اسپانیا پرتغال: ۱۳۷
- فصل پنجم: اسپانیا و مراحل سقوط تونس: تغییر موازنه قدرت در مدیترانه: ... ۱۳۸
- قسم اول: مردم افریقای در برابر اسپانیا و سیاست سلطان حسن حفصی: ... ۱۳۸
- قسم دوم: جنگ صلیبی دول اروپایی برای تصرف تونس: خطر الاربعاء: ۱۳۹

قسم سوم: تقسیم قدرت در تونس بین دولت اسپانیا و دولت حفصیان و	
امپراطوری عثمانی :	۱۳۹
فصل ششم: اسپانیا در برابر حفصیان:	۱۴۰
قسم اول: تأسیس پادشاهی اسپانیا بوسیله کلیسا :	۱۴۰
قسم دوم: سقوط طرابلس بدست اسپانیا و انتقاد از مواضع حفصیان: اسطوره	
تاجر :	۱۴۱
قسم سوم: جزیره جربه از مقاومت تا سقوط	۱۴۱
منابع و مآخذ :	۱۴۳

پیشگفتار : حفصیان بنیانگزار روابط و حقوق بین الملل در استانه رنسانس :

دولت حفصی به دنبال حوادث بزرگ در شرق و غرب جهان اسلام مانند سقوط اندلس و پیدایش و کشف امریکا و تاسیس دولت ممالیک در مصر و شام و دولت ایلخان مغول در ایران و گرم شدن بازار روابط بین الملل و حقوق آن پدید آمد. منطقه نفوذ آن که حاکمیت جهان اسلام در برابر غرب مسیحی بود، از حیث سیاسی جغرافیایی فوق العاده متزلزل بود. این وضعیت تونس را در معرض هجوم دائم قدرت های خارجی قرار داده بود. دولتمردان حفصی از لحاظ کمی و کیفی نسبت به رجال سیاسی معاصر خود با ایجاد روابط بین الملل مناسب، در جایگاه برتر سیاسی قرار داشتند و چهره های بزرگ سیاسی تاریخ، چون ابن خلدون بزرگ روابط بین الملل، در بین آن ها پدید آمد. دخالت های همسایگان آن ها، دولت ایوبی، ممالیک، بنی مرین و بنی زیان در امور داخلی حفصیان، که هر کدام به گونه ای به دنبال منافع خود بودند، بویژه مرینی ها، بارها تکرار شد. اندلس که در آغاز حرکت «استرداد» قرار گرفته بود در آتش تفرقه ای مسلمانان می سوخت. حفصیان با تکیه بر آندلسی های مهاجر دولت خود را روی کار

آوردند و این همواره مایه ناخوشنودی مغربی‌ها بود. فرار و مهاجرت مسلمانان آندلسی به مغرب، بویژه تونس همچنان رو به افزایش بود. شکل‌گیری قطب‌های بزرگ قدرت در اروپا و پیدایش امپراطوری عثمانی، دولت حفصی را به رغم نیم قرن مقاومت مردمی از صحنه سیاست خارج کرد. دولت چهار صد ساله حفصی یک پدیده بزرگ سیاسی قرون میانه بود که در بستری از مناسبات سیاسی شکل گرفت و حوادث فرهنگی آن نیز در همین چهارچوب قابل بررسی است. سهم بالای حفصیان در فرهنگ و تمدن اسلامی در تحولات کمی و کیفی آموزشی، فرهنگی، علمی که در افریقیه دوره حفصی روی داد قابل مشاهده است. در عهد حفصیان پیشرفت‌های قابل توجهی در عرصه علوم و معارف اسلامی و طب و علوم عقلی حاصل شد. رشد تصوف و سیطره آن بر همه عرصه‌های زندگی چهره‌ای از فرهنگ دوره حفصی است. تشکیلات اداری حفصی‌ها استمرار و توسعه سازمان دولت موحدین بود به همین دلیل برقراری نظم و امنیت و آرامش در طی مدتی مدید از دست آوردهای دولت حفصی در افریقیه است. ابن خلدون، قَلْصَادِی، ابن سبعین، ابن آندراس، ابن عَرَفَه، بُرْزُلِی، تیفاشی از بزرگان علم و فرهنگ دوره حفصی بودند که سهم بسزانی در فرهنگ و تمدن اسلامی دارند. در عهد حفصی توسعه و عمران بویژه عمران تونس پایتخت جدید افریقیه با پیدایش سبک ترکیبی خاصی از معماری اسلامی همراه شد. ادبیات و هنر موسیقی نیز در دوره حفصی از رونق فوق‌العاده برخوردار شد. حفظ تمامیت ارضی افریقیه که سنگر و خاکریز جهان اسلام با اروپا بوده است بوسیله استقرار و تداوم چهارصد ساله حفصیان صورت گرفت.

از جمله خطرات بزرگی که سواحل مدیترانه غربی را چند دهه بعد از خروج فاطمیان از مغرب مورد تهدیدات دائم قرار داده بود، تهاجم مداوم و گسترده دول اروپائی به سواحل کشورهای اسلامی در مدیترانه غربی بود. بدنبال سقوط صقلیه، سایر جزایر مدیترانه غربی مالت، کرت، رودس، میورقه، منورقه به تصرف مسیحیان درآمد. جزایر نزدیک به سواحل افریقیه و بنادر مهم مانند جزایر قرقره، جربه، مهدیه و... بارها به اشغال نیروهای صلیبی درآمد و یا غارت شد. همواره یکی از نگرانی های دولت های اسلامی در غرب اسلامی بویژه افریقیه حفظ شهرهای ساحلی و جزایر خود بود. این تهاجم به افریقیه در دوره زیریان و بنی حماد به اوج خود رسید با ظهور موحدین و قدرت گرفتن ناوگان دریایی مسلمین در مدیترانه غربی تهاجم مسیحیان به جزایر و شهرهای ساحلی افریقیه در مدیترانه غربی خنثی شد. بدنبال سقوط موحدین هجوم گسترده دول اروپائی به ساحل و جزایر افریقیه آغاز شد. مهدیه، تونس، جربه، قرقره، طرابلس، بجایه در معرض سقوط قرار گرفت. از دست رفتن این شهرها و جزایر به منزله از بین رفتن وحدت ارضی افریقیه بود. ظهور دولت حفصیان که با توسعه و رشد فرهنگ و تمدن اسلامی در افریقیه مقارن بود، باعث حفظ تمامیت ارضی افریقیه شد.